

SZEMLE

Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila, Helyesírás

A Magyar Nyelv Kézikönyvtára. Osiris Kiadó, Bp., 2004. 1540 lap

Az Osiris Kiadó A Magyar Nyelv Kézikönyvtára című sorozatának első kötete LACZKÓ KRISZTINA és MÁRTONFI ATTILA munkája: a Helyesírás (a továbbiakban: OH.). A tekintélyes kötet láttán az olvasóban felmerül a kérdés: Vajon miért találta szükségesnek egy átfogó helyesírási kiadvány megjelentetését az Osiris Kiadó, illetőleg a sorozat szerkesztője, valamint a szerzők? Vajon miért nem tartották elegendőnek az 1984-ben megjelent helyesírási szabályzatot, a rendszerváltás után példaanyagában átdolgozott, szótári részében bővített egyre újabb és újabb lenyomataival, valamint a szabályzathoz készült akadémiai szótárakkal: a „Helyesírási kézisztár”-ral és a „Magyar helyesírási szótár”-ral? Ezekhez az etalonnak tartott munkákhoz képest miben tud újat vagy más nyújtani a most megjelent kézikönyv?

Az 1540 lapos vaszkos kötet már a terjedelmével is tiszteletet ébreszt az olvasóban. Egybefoglalva tartalmazza azt az ismeretanyagot és példatárát, amelyet a fent említett kiadványok külön-külön kínálnak fel az olvasónak. Sőt nemcsak azt, hanem a szerzők szándéka szerint jóval többet, hiszen az OH. – amint az Előszóból megtudjuk – „a magyar helyesírási tanácsadás és szótárkészítés eddigi legteljesebb, legnagyobb anyagát adja”. A Tanácsadó rész több mint 400 lapon részletezi a helyesírási szabályokat és alkalmazásuk körülményeit. Az akadémiai szabályzatokban megszokott rendben és csoportosításban veszi sorra a helyesírási alapelveket és szabályokat: az általános tudnivalóktól a számok írásáig. A Szótár több mint ezer oldalon kéthasábos tördeléssel sorolja a címszavakat: 47 186 szócikkben összesen 213 974 szót tartalmaz. A fő részekhez kiegészítésként csatlakozik egy rövid tematikus irodalomjegyzék, valamint a kb. 60-70 címszót tartalmazó glosszárrium, amely a kézikönyv használatához szükségesnek tartott nyelvészeti fogalmak rövid meghatározását ismerteti. A művet terjedelmes tárgymutató egészíti ki.

A fenti paraméterek azt mutatják, hogy az OH. valóban terjedelmesebb és valóban gazdagabb szóanyagot tartalmaz, mint az akadémiai kiadványok. A két kiadó munkái közötti tartalmi és elméleti kapcsolattal az Előszó részletesen foglalkozik, mind a státustervezés, mind a korpusztervezés szempontjából. Hangsúlyozza, hogy a magyar helyesírásban az AkH.¹¹ az érvényes és köveendő, presztízsértékű kodifikáció a határokon belül és kívül. A szerzők kiemelik, hogy „Az állami elfogadottság és a tekintélyi érték miatt tehát arra törekedtünk, hogy könyvünk teljes egészében a magyar helyesírás 11. kiadásán alapuljon, s az ebből kirajzolódó rendszert mutassa be lehetőség szerint a teljességre törekedve” (10). Fontosnak tartották a rendszerszerűség feltárását. Az volt a szándékuk, hogy a szabályok ismertetésén túl bemutassák azok mögöttes tartalmát, a lényeges összefüggéseket, valamint azt a logikát, amely az adott szabályt a rendszer többi elemével összekapcsolja és az általános elvekhez fűzi. Zömmel az érvényben lévő akadémiai szabályozást ismertetik, de foglalkoznak olyan helyesírási jelenségekkel is, amelyek nincsenek benne az AkH.-ban. Egy részük a szabályzat 1984-es megjelenése után tűnt fel a mindennapi írásgyakorlatban, másik részüket a szabályzat szigorúbb keretei és kötöttebb terjedelme miatt kimaradó problémák adják. Az OH. az eddignél jóval részletesebben tárgyalja például a betűrendbe soroláskor a kis és nagy kezdőbetűk kérdését, a számjeggyel kezdődő betűrendi tételeket, az idegen mellékjelek sorrendjének kérdését és a névelőzeket; a különírás – egybeírás fejezetében a két kötőjellel írandó összetett szavakat, a tulajdonnevet tartalmazó szerkezeteket, a mozgósabályok területére tartozó, eddig szabályozatlan jelenségeket és az idegen előtagot, rövidítést vagy betűszót tartalmazó összetett szavakat. A legtöbb újdonság talán az írásjelekkel foglalkozó fejezetben van: az írásjelek for-

mai jellemzőinek tárgyalása mellett az e-szövegek (az e-mail, sms, chat, internetes fórumok szövegtípusai) írásjelezési sajátosságait is részletesen bemutatja.

Az aggódó olvasó tehát megnyugodhat, nincs ellentmondás a nagy múltú, presztízsértékű AkH. és a most megjelent OH. között. A különbség nem elvi, hanem gyakorlati. Nagyobb az esélyünk arra, hogy az OH. részletesebb magyarázatából jobban megértjük az AkH. szabályait, és nagyobb az esélye annak is, hogy az OH. szótárában megtaláljuk azt a szót, szóalakat, szókapcsolatot vagy éppen tulajdonnevet, amelyek az akadémiai helyesírási szótárból hiányzik. A helyesírás szabályozásának 1832 óta akadémiai szinten zajló folyamatában fontos állomásnak tekinthetjük az OH. létrejöttét. A helyesírás történetéből tudjuk, hogy az akadémiai szabályzatok megjelenését mindig hosszan tartó szakmai viták előzték meg. A bizottsági üléseken egy-egy témát az átfogó, előkészítő tanulmányhoz kapcsolódva, sok szempontból körbejárva, összefüggéseit feltárva döntött a testület még a legapróbb módosításokról is. Testületi vitákról az OH. előkészítése során természetesen nem lehetett szó, hiszen a mű készítője nem egy testület volt, hanem két független szerző, aki személyesen vállalja a felelősséget saját munkájáért. Megnehezítette a helyzetüket, hogy bár maximálisan figyelembe vették egy-egy téma szakirodalmát, ennek ellenére minden egyes „új” esetben egyénileg kellett meghozniuk a döntésüket. A szabályok kitágítása, az új jelenségek beillesztése egy-egy szabály fennhatósága alá remélhetőleg termékeny vitákra készíteti majd az ortográfia tudományának művelőit, amelynek eredményei tovább árnyalhatják az OH.-ban megrajzolt képet. Ezt a célt látszik szolgálni például a szerzőknek az MTA Magyar Nyelvi Bizottsága számára készített vitaanyag (LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA, A különírás és az egybeírás. Vitaanyag. Nyr. 2004: 141–57). Hogy milyen hatással lesz az OH. megjelenése a helyesírás akadémiai szabályozására, azt ma még nehéz megmondani. Nem tudhatjuk, vajon meggyorsítja-e az AkH. következő kiadásának előkészítését, vagy éppen ellenkezőleg, inkább távolabbi időpontra tolja a 12. kiadás megjelenésének időpontját.

A Tanácsadó rész tehát elméleti alapjait tekintve nem különbözik az AkH. szabályzati részétől, de gyakorlati szempontból mégis eltér tőle. Jóval nagyobb részletességgel mutatja be a helyesírási szabályokat. Ennek illusztrálására találmra választott példánk a kezdőbetűk írásával foglalkozó fejezet, amely az AkH.-ban mindössze 3 lapot tesz ki, az OH.-ban pedig 11 lapot tölt meg. Az AkH. három nagy részbe fogja össze a magyarázatait: „A kis kezdőbetűk”, „A nagy kezdőbetűk”, „Egyéb esetek”. Az OH. csupán két fejezetben tárgyalja a témát: „A kis kezdőbetű” és „A nagy kezdőbetű” című fejezetekben. De az utóbbi fejezetet további alegységekre bontja, amelyekben a grammatikai, a pragmatikai és a stilisztikai alapú nagybetűsítés eseteit részletezi. Mindehhez még egy alfejezet csatlakozik „A kis- és a nagybetűk írásgyakorlatának sajátos szabályai” címmel. Talán logikusabb lett volna ezt az alfejezetet a két főfejezettel egyenrangúvá tenni, hiszen tartalmilag éppúgy van benne szó a kis kezdőbetűs írásmódról (például az idézetek egyes típusai; a névelőzékként használatos rövidítések; a lexikonok, szótárak, mutatók címszavai; a táblázatok, ábrák szövege stb.), mint a nagy kezdőbetűs írásmódról (például az idézetek egyéb típusai; tipikus rövidítések; speciális közzói betűszók; reklámok és hirdetések stb.). Tagadhatatlan, hogy napjainkra általánosságban inkább a nagybetűsítés jellemző, ezért elképzelhető, hogy ez a tendencia befolyásolta a kézikönyv szerzőit, amikor a téma tárgyalását „A nagy kezdőbetűk” című fejezetbe sorolták.

Kiválasztott fejezetünk azt is példázza, hogy nyomdatechnikailag nem mindig könnyű a kézikönyv címhierarchiájában eligazodni, például „A nagy kezdőbetű” – „Grammatikai alapú nagybetűsítés” – „A tulajdonnevek” című részek tipográfiája nem egyezik meg a logikailag és tartalmilag hasonló viszonyt közvetítő „A nagy kezdőbetű” – „Pragmatikai alapú nagybetűsítés” – „A feliratok” című egységek tipográfiájával. A tipografizált címek helyett talán több segítséget nyújtana az olvasónak az eligazodáshoz és a belső összefüggések áttekintéséhez a decimális címrendszer alkalmazása.

Egy másik, elemzésre választott rész a rövidítések és mozaikszók írását tárgyaló fejezet, amely a fogalmak tisztázásával kezdődik. A tömör elméleti alapvetés elkülöníti a *rövidülés* és a *rövidítés* jelenségét. Kiemeli, hogy a rövidítés során nem jön létre új lexéma, rövidítéssel szinte

kizárólag az írott nyelvben találkozunk. Szemléletes példákkal mutatja be az írott és a hangzó változat közötti különbséget. Ezután külön tárgyalja a valódi rövidítésekhez és a jelszerű rövidítésekhez kapcsolódó helyesírási tudnivalókat. „A valódi rövidítések” című fejezetben egy-egy alfejezet foglalkozik az egyszerű szavak, az összetett szavak és a szókapcsolatok rövidítési lehetőségeivel, valamint az általános rövidítésformáktól eltérő alakokkal. Ugyancsak egy alfejezetet szán „A nagybetűk használata a valódi rövidítésekben” című témának.

A tulajdonnevek rövidített alakjait a földrajzi nevek, a személynevek, az intézménynevek és a címek esetében taglalja. Nem szigorúan vett helyesírási kérdés, ennek ellenére kitér a rövidítések előtti névelőhasználatra. Foglalkozik a rövidítések toldalékolásával, valamint összetételei tagként való alkalmazásával. A fenti felsorolásból kiderül, hogy nagyon sok oldalról és rendkívül alaposan járja körül a témát. Mindezt egyedi példák és listaszerűen rendezett példasorok teszik követhetővé, sőt már-már izgalmas olvasmányá. A jelszerű rövidítések tárgyalásakor szinte lexikonszerűvé válik a kézikönyv, ugyanis oly mértékben megnő a teljességre törekvő példasorok száma: vegyjel; országnevek négy fő területen (gépjárművek, külkereskedelem, internet, sportversenyek) Afganisztántól a Zöld-foki-szigetekig; a magyarországi törvényes mértékegységek, az SI alapegységei, illetve származtatott egységei nevükkel, jelükkel, definíciójukkal; a matematikai jelek kiegészítve Unicode-kódjukkal stb.

„Az égtájak rövidítései” című alfejezet részletesen tárgyalja az égtájrávidítések *-i* képzős alakjait. Ez mindenképpen többletinformáció az AkH.-hoz viszonyítva, hiszen ezzel a témával az akadémiai szabályzat önálló egységben nem foglalkozik. Az AkH. csupán annyi útmutatást ad, hogy a 280. szabálypontban általánosságban leszögezi: „A rövidítésekhez, jelekhez stb. a toldalékot kötőjellel kapcsoljuk”. A szabálypontban nem említ példát az *-i* képzős égtájakra, de a szótári részben, illetve a MHSz.-ban közöl néhány példát. Az *északi* címszó rövidítve *é.*, az *északkeleti* rövidítése *ÉK.* vagy *ék.* vagy *ÉK-i*; de a *délkeleti* mellett csupán a *dk.* alakot találjuk rövidítésként. Az *északnyugati* szóalak rövidítése ugyancsak háromféle lehet a MHSz. példái alapján: *Ény.* vagy *ény.* vagy *ÉNy-i*, ám a *délnyugati* címszó mellett csak egyetlen rövidítés található: *dny.* Az OH. minden magyarázat nélkül csupán egyféle megoldást közöl: „Az égtájrávidítések *-i* képzős alakjai kisbetűsek, és ponttal záródnak” (377), annak ellenére, hogy az általa közölt általános szabály szerint is mindig kötőjellel kell kapcsolni a toldalékot a rövidítésekhez. A felsorolt példák és az egyéb esetek (az égtájak rövidített formái földrajzi nevekben; az égtájrávidítést tartalmazó földrajzi nevek *-i* képzős változatai) tárgyalása után megjegyzi: „Mivel az *-i* képzős alakoknak önálló rövidítései vannak, a nagybetűs égtáj és az *-i* képző kötőjellel való összefűzése nem ajánlatos írásmód” (378). Meggondolandó, hogy az összefüggések bemutatását és például a helyesírás tanítását nem szolgálná-e jobban, ha ezen a területen is a rövidítések toldalékolására vonatkozó általános szabályt alkalmaznánk, és a különleges *-i* képzős csoporttal nem növelnénk a kivételek számát. Hiszen a rendszerszerűség és vele a rövidítések szócsoportjának írásmódját meghatározó szabály következetes alkalmazása azt sugallja, hogy ha az *északkeleten* szóalak rövidítve *ÉK-en*, akkor az *északkeleti* rövidítve *ÉK-i* formában lenne helyes. Különösen így van ez, ha negyedelő égtájként a *délnyugat-északkeleti irány* rövidítése az OH. szótára szerint is *DNy-ÉK-i irány*, ugyanígy a *délkelet-északnyugati irány* rövidítése *DK-ÉNy-i irány*. Az *északkelet-délnyugati irány* és az *északnyugat-délkeleti irány* mellett nem találunk rövidítést a szótárban, de a fenti példák alapján analogikusan itt is a kötőjeles kapcsolás kívánkozna.

Az AkH. a mozaikszóknak két nagy csoportját különíti el, ezek a betűszók és a szóösszevadások. Az OH. melléjük felvesz még egy újabb csoportot „Egyéb mozaikszók” címmel. Ide olyan intézményneveket sorol, amelyek a névadás alapjául szolgáló teljes névszerkezetből egész szavakat öriztek meg (*Ceglédtej*, *Hungarogáz* stb.). Ezzel tovább differenciálja a mozaikszók körébe tartozó csoportokat és értelemszerűen tovább növeli a hozzájuk kapcsolódó szabályok számát. Így is indokolatlanul nagy nyelven kívüli ismeretanyag szükséges ahhoz, hogy eldöntsük, vajon egy mozaikszó mely teljes alakból jött létre és milyen módon keletkezett, tehát betűszónak vagy szóösszevo-

násnak kell-e tekintenünk. Márpedig ezt a döntést mindenképpen meg kell hoznunk, mielőtt a helyesírási szabályokat alkalmazni kezdjük. A kézikönyv sok táblázatot közöl a magyar és az idegen nyelvű mozaikszók mozaikszói és teljes alakjából. Olvasmányként is érdekes böngészni ezeket a listákat, hiszen bizonyára nem mindenki tudja, hogy az *ITOSZ* nem más mint az *Intelligens Települések Országos Szövetsége* vagy az *OPNI* az *Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet*, a *NYBŐ* pedig a *Nyugdíj-biztosítási Önkormányzat*. Azt is kevesen tudnák gondolkodás nélkül megmondani, hogy minek a neve a *Bamosz*, a *Faksz*, esetleg a *Stratosz* vagy a *DivX*. Pedig ahhoz, hogy helyesen írjuk az alapalakot és a toldalékos meg az összetett formákat, bizony tudnunk kell, hogy a [kütefa] nem lehet sem *KÜTEFA*, sem *Kütefa*, hiszen a *különbözeti termelői forgalmi adó* szerkezetből keletkezett szóösszevonást közszoji volta miatt csupa kisbetűvel írjuk, a helyes forma tehát: *kütefa*. Ehhez és a hasonló döntésekhez nagyon nagy segítséget nyújt az OH. gazdag példatára.

A két részletesebben bemutatott fejezet azt igazolja, hogy az OH. által kitézött célok szinte maradéktalanul megvalósultak. A szabályok leírása valóban részletes, az apró lépésekre bontott magyarázatot gazdag példaanyag teszi még könnyebben követhetővé és még inkább érthetővé. A helyesírási magyarázatok megértését megkönnyíti a legszükségesebb nyelvészeti fogalmak bemutatása, amelyek felsorolása a glosszáriumban található. De az olvasó eligazodását nemcsak a helyesírási problémákban segíti a kézikönyv, hanem gyakran szélesebb körű nyelvhasználati tanácsokat kap. Sőt a példasorok és egyéb listák segítségével egyes területeken a nyelven kívüli ismeretei is bővülnek. Amint megfigyelhettük, az AkH. és az OH. elméleti alapjai azonosak, annak ellenére, hogy az OH. több jelenséggel részletesebben foglalkozik és új problémákat felvető jelenségek helyesírásában is tanácsot ad. Ezekben az esetekben mindig az AkH.-ban megfogalmazott elveket viszi tovább, és segítségükkel dönt a vitás kérdésekben. A fent kiemelt apróbb pontatlanságok inkább szerkesztési bizonytalanságot jeleznek, semmint szemléletbeli különbséget.

A kézikönyv előszavában azt olvashatjuk, hogy a szótár elsődleges forrásai a korábbi helyesírási és értelmező szótárak. Ezen kívül kb. 20 000 olyan tétel található az OH. szótárában, amelyet a korábbi szótárak nem tartalmaznak. Részben digitális szövegek, részben tematikus szó- és névjegyzékek anyagának felhasználásával bővült ilyen jelentős mértékben a szótár. A szerkesztők kiemelik, hogy különös jelentőséget tulajdonítottak az élő, mai nyelvnek. Fontosnak tartották azt is hangsúlyozni, hogy a szótár „minden korábbinál bővebben és árnyaltabban mutatja be a nők által használt szókészletet (konyhaművészet, öltözködés-divat, szépségipar stb.)” (13).

A szócikkek szerkezete és utalórendszere részben eltér az eddigi helyesírási szótárakban megszokott rendtől. A címszót a ragos, jeles, illetőleg automatikus képzős alakok követik. Kettős virgula után sorakoznak a képzett alakok, összetételek, majd a szókapcsolatok. Az összetételek között csak azok szerepelnek, amelyeknek a címszó az előtagja, a szókapcsolatok között pedig csak azok, amelyekben a címszó a vezérszó. Ebből az eljárásból az következik, hogy minden összetett szót és szókapcsolatot a szigorú betűrendi helyén lehet megtalálni. Egy újabb kettős virgula és egy nyíl után annak a felsorolása következik, hogy a címszó mely összetételekben fordul elő utótagként, illetőleg milyen szókapcsolatokban szerepel nem vezérszóként. Tovább gazdagítja a címszóhoz kapcsolódó információk körét, hogy nagyon sok tétel mellett szerepel a kiejtés és az elválasztás jelölése, sőt egyes esetekben az értelmezés is. A szótár szövevényes utalóhálózatának használatát a felhasználóbarát jelrendszer mellett a belső borítókön lévő példák segítik. A helyesírási szótárak sajátos normatív szerepének megfelelően a kézikönyvben csak nagyon indokolt esetben szerepelnek alakváltozatok. A szerkesztők közöttük is különbséget tesznek: vannak egyenrangú és nem egyenrangú változatok. Utóbbiak a teljes értékű változat mellett zárójelben állnak, ezzel is jelzik korlátozott használatukat.

Az alábbi néhány észrevétel talán segítséget nyújt ahhoz, hogy a kézikönyv következő kiadásában bővebb leírást olvashassunk a szótár szerkesztési elveiről és egy-egy kisebb probléma megoldásának elméleti hátteréről. Érdemes lenne a bevezetőben arra is felhívni a figyelmet, hogy a szótárban sok határon túl használatos magyar szó és elnevezés található. A magyarországi szó-

tárhasználó így valószínűleg nem állna egészen értetlenül, ha olyan szavakra bukkan mint a *gibastica* vagy a *namaz*. Meggondolandó, hogy legalább addig, amíg ezek a szavak az ÉKsz. újabb kiadásában nem szerepelnek, nem kellene-e esetleg valamilyen módon jelezni a használati körüket, netán az OH.-ban megadni a jelentésüket. Mindkettő a szlovéniai magyarság nyelvében él, a *gibastica* jelentése 'százeztű béles, azaz dióval, almával, túróval, mákkal, lekvárral gazdagon töltött sütemény', a *namaz* 'kenyérre kenhető hidegkonyhai készítmény' (KOLLÁTH ANNA, Fejezetek a kisebbségi magyar nyelvhasználat összehasonlító vizsgálatáról: www.mtaki.hu 2005.). Sajátos problémát vetnek fel a határon túli magyarság nyelvében a hivatalos intézménynevek. Ezeket célszerű volna a szótárban nemcsak magyarul, hanem az adott ország államnyelvén is közölni. Ismét egy szlovéniai példával illusztrálva a jelenséget: a *Munkaiügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium* címszó után odakíváncskodik a szlovén hivatalos megnevezés: *Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve*. Ez a megoldás azt jelenené, hogy a MHSz. szemléletét (*Pozsony* szlovákul *Bratislava*), amelyet a földrajzi nevek körében az OH. is következetesen alkalmaz, sőt egyes esetekben a MHsz.-nál tágabban értelmez (*Pozsony* szlovákul *Bratislava*, németül *Pressburg*) az új kézikönyv az intézménynevek csoportjára is kiterjesztené.

Nem egészen világos az olvasó számára, hogy vajon milyen szempontok alapján válogatták ki a szerkesztők a szótárba kerülő szavakat. Önálló címszóként szerepel például az *alea iacta est* kifejezés vagy a *gentlemen's agreement*, bár az eddigi szokások szerint az ilyen típusú példák inkább az idegen szavak szótárában volna a helyük. Érdemes lett volna részletesebben tájékoztatni az olvasót a szóválasztás szempontjairól, hiszen kívülállóként nehéz magyarázatot találni arra, hogy ha például az OH.-ban címszóként szerepel az *amfoter* és az *amhara*, akkor vajon miért hiányzik az *amfisztülosz*; vagy ha címszó az *aszindeton*, akkor miért hiányzik a *poliszindeton*. Utóbbiak mellett esetleg a hagyományosabb *aszündeton*, *poliszündeton* változat is feltüntethető volna, legalább vaglyagos megoldásként. A felsorolt példák tágabb összefüggésekre: az átírás problémáira, a hagyományok, szokások vállalására és folytatására vagy elvetésére is felhívják a figyelmet. Ugyancsak az idegen szavak átírásakor vetődik fel a kérdés: meddig tartunk tiszteletben az átadó nyelvben általános formát, mit tegyünk például a magyar ábécéből hiányzó különleges betűkkel, illetőleg mellékjelekkel. Ma már a számítógépes szövegszerkesztő programokkal szinte bármilyen betű vagy mellékjel előállítható. A kézikönyv tanácsadó fejezete azt javasolja, hogy akár mellékjeles latin betűről, akár valamely latin betű különleges változatáról, akár a hagyományos latin ábécé által nem tartalmazott alapbetűről van szó az idegen írásmódú szavakban – főként a tulajdonnevekben – törekedni kell a speciális betűk megőrzésére. „Ha az ilyen betűk leírása technikai nehézségbe ütközik, az alapbetűvel helyettesítsük őket, kiejtés szerinti átírásuk mindenképpen kerülendő. Kivételek ez alól a nemzetközileg bevett helyettesítések, amelyek csupán a következő betűket érintik: $a \rightarrow ae$, $\delta \rightarrow dh$, $\eta \rightarrow ng$, $\alpha \rightarrow oe$, $\theta \rightarrow \ddot{o}$, $\beta \rightarrow ss$, $X \rightarrow th$ ” (245). Ennek ellenére a szótári részben például a következő írásmódú címszók szerepelnek: *Sacré Cœur*, *Søren Kierkegaard*, *Andersen Nexø*, *Strauß*, az utóbbiak toldalékos alakjai: *Andersen Nexovel*, *Andersen Nexø-i*; *Straußzal*, *straufi*. Talán érdemes volna visszatérni a MHSz. *Nexö*, *Nexövel*, *nexöi* stb. típusú megoldásához, vagy ha ezt a szerkesztők valamilyen ok miatt mindenképpen szükségesnek tartják, akkor az idegen betűket tartalmazó alakok vaglyagos közléséhez. Ily módon nem térnénk el sem a nemzetközi szokásoktól, sem a magyar írásbeliségben használatos hagyományos felfogástól.

Más szempontból érinti az idegen szavak átírását a *girosz* és a *croissant* címszó vagy a *dizájn* alak. A kézikönyv bevezetőjében nem találunk információt arról, milyen szempontok alapján válogatták az idegen szavakat, és milyen szempontok alapján döntöttek az idegen szavaknak a magyar kiejtés szerinti írásmódjáról vagy az idegenes írásmód megtartásáról. Egy szótár természetesen sohasem lehet teljes egyetlen szempontból sem, de jó lett volna, ha a szerkesztők az idegen közszavaknak még szélesebb köréből merítenek. Többek között hiányzik például az *outlet* címszó, amely a magyar kereskedelemben már több mint egy évtizeddel ezelőtt elterjedt, és néhány évvel ezelőtt a nyelv művelő irodalom is foglalkozott vele (KEMÉNY GÁBOR, Nyelvi Mozaik: ÉdAny. 2003/2: 5).

A mindennapi írásgyakorlat számára nagyon hasznos volna az útmutatás az ilyen és ehhez hasonló szó szerkezetek és összetételek helyes írásához.

A magyar tulajdonneveket böngészve sem könnyű rájönni a válogatás szempontjaira. A mai magyar keresztnévkinccs több eleme hiányzik. Bizonyára az előfordulás ritkasága az oka annak, hogy például *Amália* és *Anasztázia* között nincs ott *Amanda*, *Amarant*, *Amaranta* és *Amarilla* sem. Az *amarillisz* csak közszóként szerepel, a keresztnévi *Amarillisz* változat hiányzik, holott az *aranka* és *Aranka* vagy a *boglárka* és *Boglárka* közszoí és tulajdonnévi alakban egyaránt megtalálható. Újdonság az internetes honlapok megjelenése a példák között, mint az *Amazon.com*. A szótár ebben a formában, tehát nagy kezdőbetűvel tartalmazza címszóként. A kézikönyv tanácsadó részében, a címek írásával foglalkozó fejezetben olvashatjuk a nagybetűs írásmód magyarázatát. Eszerint a szerzők az internetes portálok megnevezéseit állandó címnek tekintik, és a rájuk vonatkozó helyesírási szabály alapján azt ajánlják, hogy az egyszavas címeket kezdjük nagybetűvel, a több szóból álló címekben pedig csupa nagy kezdőbetűs formát alkalmazzunk. Az onomasztikai szakirodalom elég szegényes ebben a témában, átfogó tanulmány híján nem kínál megnyugtató háttérrel a döntéshez. Létezik olyan elméleti megközelítés is, amely alapján nem egyértelmű az állandó címekhez való besorolás, így a helyesen írt alakban a nagy kezdőbetű is megkérdőjeleződik (BÓDI ZOLTÁN, Az internetes domainnevek jelentésszerkezete. In: A nevekről. Szerk. FERCSIK ERZSÉBET. Bp., 2003. 192–203). A fejezetben található egy lista is, amely a leglátogatottabb internetes portálok nevét tartalmazza. Érdemes lett volna ezeket a tételeket a szótári részbe is beépíteni, illetve a szótár példáit összeegyeztetni ezzel a listával.

Az első pillanatban talán meglepő, ám a szótár szerkesztési elveit végiggondolva érthető, hogy miért címszó *A Dunánál című vers* szerkezet, amelyhez a szótár egy másik pontján, a *című* címszónál találunk utalást. De ennek analógiájára nagyon hiányzik a tulajdonnévi forma például a *gyógyszertár* és a *patika* címszó esetében. Itt akár többféle példa is szükséges volna a különböző névtípusok helyes írásmódjának bemutatására. Hasonló probléma más címszóknál is felvetődik. Az *alapítvány* mellől például hiányoznak a mondatértékű alapítványnevek, a kötőszót, illetve viszony-szót vagy számot, esetleg számokat tartalmazó tulajdonnévi forma írását bemutató minták. A tanácsadó fejezetben több példát is találunk a hiányolt alakokra. Ez is azt bizonyítja, hogy célszerű volna módszeresen „összefésülni” a tanácsadó és a szótári rész anyagát. Azért is szükség volna rá, hogy a szótár használói ne kényszerüljenek sok ide-oda lapozgatásra, hanem minél kevesebb keresés után a leginkább kézenfekvő címszónál megtalálják a keresett szót vagy kifejezést, vagy legalább olyan mintát leljenek, amelynek alapján egyértelműen megoldhatják saját problémájukat. Apró pontatlanság, de érdemes volna kijavítani *A Szép Magyar Nyelvért Alapítvány* nevét, amely a hivatalostól eltérően névelő nélkül szerepel a példák között.

A szerzők, amint ezt a bevezetőben megfogalmazták, azt tűzték ki maguk elé legfőbb célként, hogy könyvüket forgatva „a magyarul írók sokasága határokra innen és túl, gyerekek és felnőttek, a különféle szakmák képviselői és a laikusok egyaránt gyorsan és könnyen választ találjanak helyesírási kérdéseikre és kételyeikre” (9). Amennyire egyetlen kiadványban lehetséges ennek a célnak a megvalósítása, annyira a „Helyesírás” című kötet elérte a célját. Részletezéséért, alapos magyarázataiért, bőséges példaanyagáért és imponálóan gazdag szótáráért elismerés illeti az Osiris Kiadó kézikönyvét. Bizonyára hosszú évekig, sőt évtizedekig ott lesz minden magyarul író személy könyvespolcán. Reméljük azonban, hamarosan melléje kerülhet több másik kötet is: külön egy szótár a gyerekeknek, külön a felnőtteknek; külön a laikusoknak, külön az egyes szakmák képviselőinek; külön a határon innenieknek és külön a határon túliaknak. Hiszen az OH. nagyszerű lehetőséget kínál arra, hogy – anyagának speciális felbontásával – a felhasználók szempontjából többlépcsős helyesírási rendszer mindegyik lépcsőfokán kiindulási alapként működhesen.